

teljevo. „Mohorjeva družba“ je „bratovščina“ in „Večernice“ imajo pri nas skoraj neki pobožen pomen. Naše „Večernice“ niso maloruske „večernici“, kjer se shajajo fantje in dekleta na zabave, ampak „večernica“ je pri nas predvsem „večerna pobožnost“ doma ali v cerkvi. Treba se je na to ozirati in pomisliti, da ima Cankarjevo ime pri nas neki čisto poseben

ZA ŽENSKO VOLILNO PRAVICO: DVE SUFFRAGETKI KOT POŠTNI POŠILJATVI POSLANI MINISTRSKEMU PREDSEDNIKU ASQUITHU

pomen. On je ustanovitelj in voditelj naše „moderne“, našega literarnega nihilizma in vesoljnega cinizma. Kipar, ki naredi kip svetnika, naredi lahko ob istem času tudi kip malika, ne da bi s tem zagrešil kakšno posebno nedoslednost. On ne vloži toliko svoje osebnosti v kip, kakor pa pisatelj v spis. Iz kipa ne govori kipar, iz spisa govori pa pisatelj po črki. Cankar je literaren nihilist in s svojega stališča bi nam lahko napisal tudi mašne bukvice ter bi se jih za denar morda tudi lotil. Vendar bi se to ne strinjalo z našim čutom, da bi napajali duha s spisi človeka, ki nima nobenih načel, ki piše enkrat dobro zato, da dobi denar in da pobija drugod vse, kar je pozitivnega in dobrega.

Toda pustimo te pomisleke. Vprašajmo rajši: Ali more Cankar res napisati kaj dobrega? Ali moremo priporočati njegovo strujo? —

Obrnimo se k gori navedeni povesti.

Priznati moramo, da je Cankar vzel „Mohorjevo družbo“ bolj resno, kot pa „Slovensko Matico“ in se ji ni upal podati takega dolgoveznega in praznega besedičenja, kakor pa je „Novo življenje“. Ta Cankarjeva „novela“ ima izjemoma nekaj vsebine, ki se da opisati in je brez večjega truda razumljiva. Njena vsebina je sledeča:

V gostilni so pili pijanci. Andrejec je pokazal v pijanosti pest bankovcev, Luku se vzbudi poželjenje, da bi si jih prisvojil in ga sklene oropati. Ko gre Andrejec proti domu, pobere Luka kamen in gre za njim, da bi ga ubil, a se zadnji trenotek skesa, vrže kamen preč in zavije po drugi poti. Pozneje pa res neki potepuh ubije Andrejca in, ker so videli Luka iti z njim, pade sum nanj, da ga je ubil on. Žandarji pridejo in pograbijo Luka, ki se je medtem hotel obe-

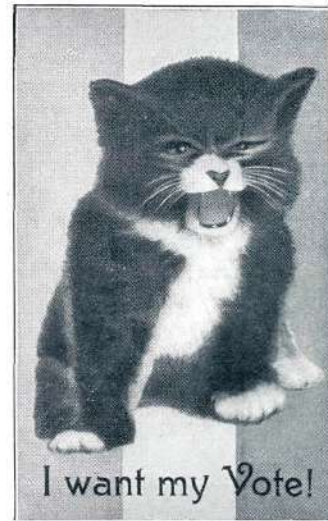
siti, ter ga ženo na sodnijo. Luka se nič ne ustavlja in nič ne izgovarja. Komaj pa, da ga priženo na sodnijo, so že ujeli pravega krivca in Luka je prost.

To je vsebina „kmečke novele“. Zakaj je dal naslov: „kmečka novela“, ni znano. Menda zato, ker je „Mohorjeva družba“ v prvi vrsti namenjena za kmečko ljudstvo. „Novela“ nima na sebi popolnoma nič kmečkega. Ako bi namesto, da je Andrejec „prodal vola in zanj dobil denar“, zapisal, da je bil „pisatelj, ki je zadel terno“, in pri Luku namesto, da je bil „bajtar“, pripomnil, da je bil skrokan študent, bi postala povest iz čisto drugih slojev. Iz kmečkega življenja in kmečkih značajev nima niti ene konkretne poteze. Sploh je Cankar tudi v tej „noveli“ pokazal svojo glavno slabost: On ne zna opazovati in ne zna analizirati. On ne študira, ne opazuje, ne riše zunanjega sveta in vidnih predmetov, ampak kar buta iz sebe. On hoče samo stvariti.

„Novelica“ obstoji iz dveh momentov: Pijanski prizor v krčmi in boj Luka med vestjo in pohlepnostjo. Prvi prizor je slikan silno drastično in deloma tudi realistično, dasiravno je nanosil skupaj toliko barv, da prehaja že vse v odurno karikaturu. Ta prizor nam je naslikal Cankar že večkrat, več ali manj v vsaki povesti po enkrat, včasih tudi večkrat.

Vprašanje pa nastane, ali je ta predmet vreden, da ga umetnik vedno in vedno obdeluje? Kaj bi rekli o slikarju, ki bi vedno slikal le petelina, kako razkopava gnoj? Enkrat, za kakšno vaško idilo, ne rečem. Toda, vedno in vedno! . . .

Drugi del je duševni boj Luka med vestjo in pohlepnostjo. Tu je karikatura že popolna. Noben

ŠALJIVA RAZGLEDNICA:
„ZAHTEVAM VOLILNO PRAVICO!“

kmečki bajtar ne bo tako filozofiral in se tako obnašal. Luka sklene ubiti Andrejca . . . mogoče. — Zadnji trenotek se pa skesa in ga ne ubije . . . tudi čisto naravno. Kar pa nato sledi, je pa samo produkt pisateljvih živcev. Nemogoče je, da bi se Luku potem pod grozo moreče ga vesti tako zmešala pamet, da bi mislil, da ga je res ubil in to priznal ljudem, žan-